

Strafvordering

TEKST & COMMENTAAR

**De tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten
voorzien van commentaar**

Onder redactie van:

C.P.M. Cleiren

emeritus hoogleraar straf- en strafprocesrecht Universiteit Leiden,
raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof Den Haag

J.H. Crijns

hoogleraar straf- en strafprocesrecht Universiteit Leiden,
raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof Den Haag

M.J. Dubelaar

hoogleraar straf- en strafprocesrecht Radboud Universiteit Nijmegen,
raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof Amsterdam

Redactiesecretariaat:

J.P. Cnossen

universitair docent straf- en strafprocesrecht Radboud Universiteit Nijmegen

M. Kobari

PhD-fellow straf- en strafprocesrecht Universiteit Leiden

Zestiende druk

Wolters Kluwer

Deventer 2025

VOORWOORD BIJ DE ZESTIENDE DRUK

Tekst & Commentaar Strafvordering, zestiende druk, biedt allereerst een artikelsgewijze oriëntatie op de betekenis van de wetteksten van het Wetboek van Strafvordering, zoals deze per 1 maart 2025 luidt. Daarenboven beoogt Tekst & Commentaar Strafvordering te fungeren als een gids voor het niet-gecodificeerde strafprocesrecht. De gedachte dat het Wetboek van Strafvordering vanzelf zou spreken, is al lang geleden achterhaald geraakt. De artikelen geven hun betekenis niet zonder commentaar prijs. Daar komt bij dat - meer nog dan in andere klassieke rechtsgebieden - voor het strafprocesrecht geldt dat het zich ten dele buiten de wet(gever) om ontwikkelt binnen de nationale en internationale rechtspraak. Voorts krijgt het strafprocesrecht mede vorm door middel van ongeschreven recht bestaande uit de beginselen van een goede procesorde. Voorts zijn - zeker sinds het begin van deze eeuw - diverse ingrijpende wijzigingen in het wetboek doorgevoerd. Thans zijn de inspanningen er op gericht een geheel nieuw Wetboek van Strafvordering tot stand te brengen (zie het inmiddels bij de Eerste Kamer ingediende voorstel van wet tot vaststelling van het nieuwe Wetboek van Strafvordering, *Kamerstukken I 2024/25*, 36 327).

Tekst & Commentaar Strafvordering baant een pad door de grote massa van rechtsbronnen die van belang zijn voor het achterhalen van het geldende strafprocesrecht. Voor een deel gebeurt dit door aan te sluiten bij de oorspronkelijke strekking van bepalingen en de structuur van de wettelijke regeling. Immers, de uitgangspunten van de wetgever van 1926 - te weten het zoeken naar een compromis tussen het dienen van enerzijds de belangen van de opsporende en vervolgende overheid en anderzijds die van de individuele burger - zijn nog verrassend modern. Voor een ander deel gebeurt dit door de wet als systematisch kader te benutten om het geldend recht, met inbegrip van het ongeschreven recht, overzichtelijk te behandelen. Een artikelsgewijze opbouw van een strafvorderlijk commentaar is in dit perspectief nog steeds zinvol. Het Wetboek van Strafvordering is opgezet als een sluitende chronologische normering van het strafproces. Ook al is dat wetboek allang niet meer dekkend, de systematiek biedt ook vandaag de dag nog een uitstekend aanknopingspunt voor behandeling van het strafprocesrecht.

Tekst & Commentaar Strafvordering bevat naast de tekst van en commentaar op de tekst van het Wetboek zelf, ook een selectie van voor de praktijk belangrijke bepalingen uit andere wetten, verdragen en regelingen. Zo vindt de gebruiker niet alleen de meest relevante bepalingen uit het EVRM, het IVBPR en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie voorzien van commentaar, maar ook onderdelen van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Gemeentewet en de Politiewet 2012, alsmede de Algemene wet op het binnentreden en de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden.

Geen enkele strafrechtswetenschapper, strafrechtjurist, advocaat, rechter of officier van justitie ontkomt onder de huidige maatschappelijke ontwikkelingen aan de internationalisering van het strafrecht. Waar deze ontwikkelingen doorwerken op het strafprocesrecht of daarop van invloed zijn (of worden), wordt daar in het commentaar op gewezen en worden de consequenties van deze ontwikkelingen in beeld gebracht. In verband met een hanteerbare omvang van Tekst & Commentaar Strafvordering zijn wetteksten, verdragen en andersoortige regelingen die het klassiek internationale, het Europese en het supranationale strafrecht betreffen in een aparte uitgave ondergebracht, te weten Tekst & Commentaar Internationaal strafrecht en strafrechtelijke samenwerking. Vanzelfsprekend zijn die onderdelen van het internationale strafrecht die in het Wetboek van Strafvordering zelf zijn geregeld (Vijfde boek, Internationale en Europese strafrechtelijke samenwerking), als integraal onderdeel van dit wetboek in deze uitgave Tekst & Commentaar Strafvordering opgenomen. Eveneens in verband met een hanteerbare omvang van

T&C Strafvordering zijn geen richtlijnen en aanwijzingen voor het OM opgenomen. Voor deze richtlijnen en aanwijzingen geldt bovendien dat ze relatief snel aan verandering onderhevig zijn en vrij toegankelijk zijn via de publieke website van het Openbaar Ministerie (www.om.nl).

Tekst & Commentaar Strafvordering is bestemd voor iedereen die in de praktijk of in het kader van studie met het Wetboek van Strafvordering te maken heeft. Het boek onderscheidt zich van andere uitgaven door de combinatie van artikelsgewijze bespreking en beknopte, door opbouw en opmaak gemakkelijk toegankelijke tekst. Doctrine, (nationale en internationale) rechtspraak en andere vormen van rechtsontwikkeling (vaste praktijk, richtlijnen enzovoorts) worden in samenhang met de wettekst gepresenteerd. Ook wetsvoorstellen en te verwachten ontwikkelingen worden vermeld en zo nodig besproken onder de kop "Komend recht". Ingeval wetgeving nog niet in werking is getreden, maar binnen afzienbare termijn na het verschijnen van deze uitgave wel in werking zal treden, wordt die wettekst indien deze onmisbaar is voor de rechtspraktijk, integraal afgedrukt en in voor de praktijk relevante gevallen ook van commentaar voorzien. Op rechtspolitieke, theoretische en historische achtergronden wordt in deze uitgave slechts ingegaan voor zover dat voor een goed begrip van het geldend recht van direct belang is. Bij vaste rechtspraak worden overzichtsarresten/standaardarresten vermeld. Bovendien vindt men in Tekst & Commentaar Strafvordering - niet uitputtend - verwijzingen naar andere literatuur. Deze verwijzingen bieden voldoende ingang voor een uitgebreidere studie. Wat betreft de doctrine wordt de heersende leer aangehouden. Slechts bij twijfel, onduidelijkheid of te verwachten ontwikkelingen worden andere meningen weergegeven.

Het verdient aanbeveling bij het zoeken naar informatie niet alleen het desbetreffende artikel na te slaan, maar ook - en bij voorkeur eerst - de Inleidende opmerkingen bij de desbetreffende Titel en/of Afdeling en het register. Waar bij een regeling het EVRM, het EU-Grondrechtenhandvest en de Europese rechtspraak van belang zijn, wordt zoveel mogelijk verwezen naar de eveneens in deze uitgave opgenomen zelfstandige commentaren op het EVRM en het Handvest. Meer in het algemeen verdient het aanbeveling aan de hand van de inhoudsopgave en/of op grond van gerichte verwijzingen elders in het boek, na te gaan welke teksten in deze uitgave zijn opgenomen; op uiteenlopende onderdelen wordt het Wetboek van Strafvordering aangevuld door relevante andere regelingen, die ook in deze uitgave zijn na te slaan.

Tekst & Commentaar Strafvordering staat niet op zichzelf: er is in de serie Tekst & Commentaar ook een uitgave van het Wetboek van Strafrecht en een uitgave Tekst en Commentaar Internationaal strafrecht en strafrechtelijke samenwerking.

Tekst & Commentaar Strafvordering is ook online beschikbaar. De online versie wordt minimaal één keer per jaar geactualiseerd. Dat brengt met zich dat u voor de meest recente ontwikkelingen gebruik kunt maken van deze online versie. Hierin zal steeds de datum van de meest recente aanpassing van het commentaar op een wetsartikel worden vermeld. Deze werkwijze impliceert onvermijdelijk dat de voor u liggende papieren versie van Tekst & Commentaar Strafvordering naarmate de tijd verstrijkt op onderdelen kan gaan afwijken van de online versie. Deze druk gaat wat betreft wetgeving, rechtspraak en literatuur uit van de stand van zaken per 1 maart 2025.

Vragen en opmerkingen over deze uitgave kunt u richten aan: TekstCommentaar@wolterskluwer.com.

Leiden, juli 2025

C.P.M. Cleiren
J.H. Crijns
M.J. Dubelaar
J.P. Cnossen
M. Kobari

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

(* met commentaar)

(** niet opgenomen in deze druk, maar wel opgenomen in de online uitgave van T&C Strafvordering (InView en T&C WebApp))

Wetboek van Strafvordering*	1
Bijlagen Institutioneel kader	2403
Wet op de rechterlijke organisatie (Relevante artikelen)*	2405
Gemeentewet (Relevante artikelen)*	2415
Politiewet 2012 (Relevante artikelen)*	2441
Bijlagen Mensenrechten	2511
Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden*	2513
Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden**	
Vierde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, tot het waarborgen van bepaalde rechten en vrijheden die niet reeds in het Verdrag en in het eerste Protocol daarbij zijn opgenomen**	
Protocol nr. 12 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden**	
Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (Relevante artikelen)*	2613
Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (Relevante artikelen)*	2643
Facultatief Protocol behorend bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten*/**	
Bijlagen Dwangmiddelen	2653
Algemene wet op het binnentreden*	2655
Wet op de identificatieplicht (Relevante artikelen)*	2687
Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden*	2697
Modernisering Wetboek van Strafvordering**	
Voorstel van wet tot vaststelling van het nieuwe Wetboek van Strafvordering (Wetboek van Strafvordering)**	
Trefwoordenregister	2713

WETBOEK VAN STRAFVORDERING

Wetboek van Strafvordering

Wet van 15 januari 1921, houdende vaststelling van een Wetboek van Strafvordering, Stb. 1925, 314, zoals laatstelijk gewijzigd op 29 januari 2025, Stb. 2025, 21 (i.w.tr. 04-02-2025)

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is een nieuw Wetboek van Strafvordering vast te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

[Inleidende opmerkingen]

1. Wetsgeschiedenis. Het Wetboek van Strafvordering werd aanvaard in de Tweede Kamer op 11 mei 1920 en in de Eerste Kamer op 14 januari 1921. Bekrachtiging door Koningin Wilhelmina vond plaats op 15 januari 1921 (*Stb.* 1921, 14). Het wetboek trad met enkele wijzigingen en restricties in werking op 1 januari 1926. Het verving het Wetboek van Strafvordering van 1838, zoals dit was herzien in 1886 bij de invoering van het Wetboek van Strafrecht. Zie uitvoeriger: *MR* 2009, p. 5-18; zie over de wetswijzigingen van 1886 H.J. Smidt & E.A. Smidt, *Wetboek van Strafvordering met de geschiedenis der wijzigingen* 1886.

2. Uitgangspunten wetgever. De uitgangspunten waarop het wetboek berust, zijn beschreven in de inleiding van de MvT, *Kamerstukken II* 1913/14, 286, 3. Deze inleiding is onder meer afgedrukt in *WvSv, A.L. Melai/M.S. Groenhuijsen e.a., Inleiding*; en in K. Lindenberg (samenstelling), *Van ORT tot ORO, Een verzameling van werken die hebben geleid tot het Oorspronkelijk Regeringsontwerp van een nieuw Wetboek van Strafvordering (1914)* 2002, p. 420 e.v. Zie voorts *Blok/Besier I*, p. 10 e.v. **Functies.** Het wetboek vormt het resultaat van een belangenafweging tussen enerzijds de gerechtvaardigde bescherming van de burger tegen de overheid en anderzijds toekenning van adequate bevoegdheden aan overheidsorganen en functionarissen. De MvT: "Een goed ingericht strafproces moet zooveel mogelijk bevorderen de toepassing van de strafwet op den werkelijk schuldige en tevens de veroordeeling, kan het zijn, de vervolging van den niet-schuldige naar vermogen verhinderen." Zulk een strafproces kan op uiteenlopende wijzen worden geregeld. In de MvT wordt daarover opgemerkt: "Men kan aan de vervolgende Overheid hare rechten zoo zuinig mogelijk toebedeelen, haar niet meer macht toekennen dan streng noodzakelijk, teneinde op die wijze de belangen van de individuen zoo min mogelijk te treffen, en dan daartegenover ook de rechten van het individu bij het optreden van die Overheid aan zeer beperkende maatregelen binden, d.w.z. men kan uit wantrouwen tegenover beide partijen, aan beide niet meer bevoegdheden toekennen dan even noodzakelijk is. Of wel men kan, vertrouwend op het beleid der personen, die met de vervolgingstaak zijn belast, hun ook tegenover de bijzondere personen alle bevoegdheden verleenen, welke zij naar de omstandigheden kunnen behoeven, doch dan tevens aan alle bij het onderzoek betrokkenen zooveel rechten verleenen als met het belang van het onderzoek slechts eeven bestaanbaar is. (...) M.a.w. men kan beproeven het noodzakelijke compromis op zoodanige wijze te vinden, dat aan de vervolging alle rechten worden gegeven, die zij voor hare taak behoeft, aan de verdachten en aan de verdediging alle bevoegdheden, welke met het doel van het strafproces niet onvoorwaardelijk in strijd komen. De voordeelen van eene regeling in laatstbedoelden geest liggen voor de hand en bij de samenstelling van het Ontwerp is er dan ook naar gestreefd, de wederzijdsche bevoegdheden te omschrijven naar

het in de tweede plaats aangegeven beginsel." (*Kamerstukken II* 1913/14, 286, 3, p. 55). **Literatuur.** Corstens/Borgers & Kooijmans, *Het Nederlands strafprocesrecht* 2021/I.3; MR 2009, p. 1 e.v.

3. Reikwijdte/begrip 'strafvordering'. **a. Reikwijdte.** Het wetboek beoogt een algemene regeling te geven voor het strafprocesrecht, met inbegrip van het voorbereidend onderzoek en de tenuitvoerlegging van rechterlijke vonnissen en bevelen. Zie verder art. 1, aant. 13. **b. Begrip.** In dit licht is eenvoudig in te zien dat het begrip 'strafvordering' veelal als synoniem van het begrip 'strafprocesrecht' wordt gebezigd. Naar zijn oorsprong ziet het begrip eerder op de publieke 'actie', die ontstaat door het begaan zijn van een strafbaar feit. De publieke actie of de 'strafvordering' (van de vervolgende en straffende overheid) staat dan als begrip tegenover de private actie of vordering (van de benadeelde partij). Deze laatstbedoelde tegenstelling is nog duidelijk aanwijsbaar in het Franse en Belgische recht (R. Verstraeten, *Handboek Strafvordering* 1999, p. 43 e.v.). Zie voor een uitvoerige en tevens historische behandeling WvSv, A.L. Melai/M.S. Groenhuijsen e.a., art. 1 Sv, aant. 8-12. **Criminal charge.** Het begrip criminal charge in art. 6 EVRM is qua reikwijdte niet geheel congruent met het begrip strafvordering. Het valt evenmin geheel samen met het vervolgingsbegrip. Zie art. 6 EVRM, aant. 3 onder a.

4. Interne systematiek. **a. Perspectieven.** Vanuit meer dan één gezichtspunt kan men in het wetboek een bepaalde systematiek ontwaren. Zo vallen de regelingen voor een belangrijk deel te ordenen naar een chronologie van elkaar opvolgende fasen, handelingen, beslissingen en dergelijke: het proces als 'gang van zaken'. Even zo goed kan men een ordening blootleggen naar de instellingen en functionarissen, en daarbij aansluitend naar hun taken en bevoegdheden. In dit licht is veelal een directe relatie aanwijsbaar tussen de positie van functionarissen en de aard (ingrijpendheid) van de bevoegdheden. In abstractie is ook een ordening van nagestreefde doelen en gerespecteerde waarden mogelijk, die in procesbeginselen worden geconcretiseerd (openbaarheid, tegenspraak e.d.). **b. Keuze wetgever bij de (oorspronkelijke) indeling in vijf boeken.** "Bij de voor het Wetboek te volgen indeeling moest de vraag worden beantwoord, of naar het voorbeeld van het nu nog geldende Wetboek (het in 1886 herziene Wetboek van Strafvordering van 1838; red.), na slechts enkele voorschriften omtrent bij de strafvervolgung betrokken ambtenaren, zou worden aangevangen met eene beschrijving van den gang van het strafproces en dan telkens, naar gelang daartoe aanleiding bestond, de verschillende onderwerpen met het oog op het aan de orde zijnde deel van de procedure, zouden worden geregeld, dan wel of, zooals in de wetboeken van den lateren tijd is geschied, onderwerpen, die eene algemeene regeling toelaten, vooraf in inleidende voorschriften zouden worden behandeld. (...) Onderwerpen, die voor de geheele strafvordering van belang zijn en waarover telkens voorschriften worden gegeven, worden beter ineens behandeld. Daardoor wordt het overzicht over het geheel vergemakkelijkt en bevordert en ook beter verzekerd, dat er tusschen de regelingen voor de verschillende onderdelen van het proces een behoorlijk verband bestaat. Bij de samenstelling van het Wetboek is dus nauwkeurig overwogen, welke onderwerpen eene zoodanige algemeene regeling toelaten. De behandeling van deze is opgenomen in het Eerste Boek van het Wetboek. (...) De geheele stof is (...) aldus gesystematiseerd, dat na de algemeene bepalingen achtereenvolgens komen de strafvordering in eersten aanleg, de rechtsmiddelen, bijzondere rechtsplegingen, tenuitvoerlegging en kosten, eene indeeling die geacht mag worden in overeenstemming te zijn met eene wetenschappelijke systematiek en dan ook, behoudens allerlei afwijkingen in bijzonderheden, in hoofdzaak in verschillende handboeken en leerboeken gevolgd wordt." (*Kamerstukken II* 1913/14, 286, 3). De oorspronkelijke indeling in vijf boeken is tot op de dag van vandaag herkenbaar (zie evenwel onder c). **c. Toevoeging nieuw Boek 5 in 2013 en aanvulling Boek 6 in 2020.** De wet van 5 juni 2013 tot implementatie van Kaderbesluit 2009/829/JBZ van de Raad van de Europese Unie van 23 oktober 2009 inzake de toepassing tussen de lidstaten van de Europese Unie, van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen inzake toezichtmaatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis, *Stb.* 2013, 250, is in werking getreden op 1 november 2013. Deze wet heeft geleid tot een vernummering van het Vijfde Boek tot Zesde Boek, gewijd aan de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen. Na het Vierde Boek is een boek ingevoegd, luidende 'Vijfde Boek Internationale en Europese strafvorderlijke samenwerking'. In 2020 is een wijziging aangebracht in de systematiek tussen het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering. Bij wet van 22 februari 2017, *Stb.* 2017, 82 (i.w.tr. op 1 januari 2020), de Wet herziening tenuitvoerlegging

strafrechtelijke beslissingen (Wet USB), zijn in het Zesde Boek nu ook de bepalingen betreffende de tenuitvoerlegging opgenomen die voorheen in het Wetboek van Strafrecht waren geregeld.

5. Externe systematiek. a. Begrip. Onder de externe systematiek van het wetboek verstaan wij de systematische inbedding te midden van de overige (straf- en organieke) wetgeving (regelgeving). **Rechtspraak niet inbegrepen.** De externe systematiek betreft de regelgeving. Uiteraard heeft de wetgever voorzien dat het geschreven strafprocesrecht aanvulling krijgt in de rechtspraak, maar dat is hier niet aan de orde. Zie over de verhouding tussen wet en rechtspraak art. 1, aant. 6 en 7.

b. Wetboek van Strafrecht. De systematiek van het gecodificeerde strafrecht is gebaseerd op tweeledigheid: de onderscheiding tussen materieel en formeel strafrecht ligt ten grondslag aan de verdeling van de rechtsstof over twee wetboeken. Dit uitgangspunt is ook te herkennen in art. 107 Gw (en zijn voorlopers), waarvan de tekst luidt: "De wet regelt het burgerlijk recht, het strafrecht en het burgerlijk en strafprocesrecht in algemene wetboeken, behoudens (...)". De Grondwet formuleert aldus een codificatiebeginsel voor de genoemde rechtsgebieden. Zie voor de verhouding tussen materieel en formeel strafrecht in verband met het legaliteitsbeginsel art. 1, aant. 4. **Systematisering blijkt relatief.** De genoemde tweeledigheid is betrekkelijk: er bestaat een groot aantal bijzondere wetten, de verdeling van het penitentiaire recht (in ruime zin) was niet systematisch, de afgrenzing met organieke regelingen is onhelder (de competentie der gerechten is in de Wet op de rechterlijke organisatie geregeld, terwijl de Nederlandse rechtsmacht in het Wetboek van Strafrecht en de relatieve bevoegdheid der gerechten in het Wetboek van Strafvordering is geregeld) en een gebied als internationaal strafrecht is in dit perspectief nauwelijks in te delen. Zie uitvoerig over de tweeledigheid: J.F. Nijboer, *De doolhof van de Nederlandse strafwetgeving* 1987. Zie voorts uitgebreid over de verhouding tussen het Wetboek van Strafrecht en het bijzonder strafrecht J.P. Cnossen, *Wisselwerking tussen gemeen en bijzonder materieel strafrecht. Een analyse en waardering in het licht van de beginselen van codificatie, schuld en legaliteit* 2024.

c. Grondwet en Wet op de rechterlijke organisatie. **Grondwet.** De Nederlandse Grondwet is in drie opzichten van belang: zij bevat bepalingen inzake de vorm en inhoud van de strafwetgeving (art. 16 en 107 Gw) en inzake de strafrechtspleging (zoals art. 112 e.v. Gw over de taak van de gewone rechterlijke macht in strafzaken) en zij bevat bepalingen betreffende de grondrechten, die directe implicaties hebben voor de toepassing van bevoegdheden jegens burgers (bijv. art. 10-15 Gw, waarin een wettelijke basis voor inbreuken op die grondrechten wordt vereist). **Wet op de rechterlijke organisatie.** De Wet op de rechterlijke organisatie is geheel gewijd aan de inrichting en taken van de rechterlijke macht, met inbegrip van het tot deze macht gerekende OM.

d. Penitentiaire beginselenwet en Penitentiaire maatregel/Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden/Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Het penitentiaire recht (in ruime zin) is wat betreft algemene uitgangspunten, soorten en modaliteiten van straffen en maatregelen geregeld in (de Titels II en IIA van het Eerste Boek van het Wetboek van Strafrecht). Het Zesde Boek van het Wetboek van Strafvordering regelt onder meer de tenuitvoerlegging van veroordelende vonnissen. Wat betreft de vrijheidsstraffen zijn nadere regels gegeven in de Penitentiaire beginselenwet en de Penitentiaire maatregel. Voor de tbs-maatregel zijn nadere regels gegeven in de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden. De Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen stelt nadere regels voor vrijheidsbeneming bij jeugdigen.

e. Bijzondere wetten. Krachtens art. 107 Gw is de wetgever bevoegd, los van de beide strafrechtelijke wetboeken, bepaalde onderwerpen in 'afzonderlijke wetten' te regelen. De Nederlandse wetgever is op dit punt van het 'bijzondere strafrecht' gelet op het codificatie-ideaal misschien wat ver doorgeschoten. Zie J.P. Cnossen, 'De afnemende waarde van 'het algemene''. De verhouding tussen gemeen strafrecht en bijzonder strafrecht belicht vanuit codificatieperspectief, *Strafblad* 2017, p. 469-475. Sommige bijzondere wetten bevatten afzonderlijke bepalingen inzake strafvorderlijke bevoegdheden. **WED/Wft.** De WED bevat in vergaande mate afwijkende regelingen, zoals de uitsluiting van de kantonrechter in economische strafzaken en de exclusieve toedeling van dit soort zaken aan de economische rechter (art. 38 WED). Soortgelijke afwijkingen zien we bij de Wet financieel toezicht (art. 5.55 Wft).

Literatuur. H.J.A. Nolte, *Het strafrecht in de afzonderlijke wetten* 1949; Y. Buruma, *Strafrechtelijke handhaving van bestuurswetten* 1993; D.R. Doorenbos & M. Jurgens, 'Specialisatie en concentratie van rechtspraak op het terrein van financieel (bestuurs)strafrecht', in: W.M. Tromp e.a. (red.), *Concentratie en specialisatie van rechtspraak: noodzaak of overbodig?* 2006; D.R. Doorenbos, *Schets van het economisch strafrecht* 2015; J.P. Cnossen, *Wisselwerking tussen gemeen en bijzonder materieel*

strafrecht. Een analyse en waardering in het licht van de beginselen van codificatie, schuld en legaliteit 2024. f. EVRM en IVBPR. Nederland is partij bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM; Rome, 4 november 1950, *Trb.* 1951, 154) en het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR; New York, 19 december 1966, *Trb.* 1969, 99). Deze verdragen stellen minimumeisen voor de behoorlijkheid van een strafprocedure. De bepalingen uit deze verdragen maken via art. 93 en 94 Gw deel uit van het Nederlandse strafprocesrecht. Het strafprocesrecht ondervindt dus in grote mate invloed van het internationale verdragsrecht inzake de mensenrechten. Dit geldt in het bijzonder voor art. 5-8 EVRM. Zie voor een overzicht van de in beide verdragen neergelegde toezichtsmechanismen en voor de procedure, respectievelijk de inhoud van de verschillende rechten die in deze uitgave als Bijlagen Mensenrechten opgenomen verdragsteksten met aantekeningen. g. **EU-recht/internationale ontwikkelingen.** Het initiatief voor het ontwikkelen van instrumenten voor samenwerking binnen Europa ligt in de huidige verhoudingen zowel bij de Raad van Europa, als bij de Europese Unie. Met de totstandkoming van het Verdrag van Lissabon zijn de onderwerpen van de Derde Pijler als het ware overgeheveld naar de Eerste Pijler en dus gecommunautariseerd. Samenhangend met deze ontwikkeling heeft ook het Europese Hof van Justitie een niet weg te denken betekenis voor het straf- en strafprocesrecht gekregen. Door de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon heeft ook het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie rechtskracht gekregen. De betekenis van dit Handvest voor de rechtspraktijk zal naar verwachting alleen maar toenemen. De EU en haar organen spelen dus een grote rol in de strafrechtelijke handhaving. **Literatuur.** R. Barents, 'De denationalisering van het strafrecht', *SEW* 2006, p. 358-374; G.J.M. Corstens, 'De strafrechtspleging na 'Lissabon'', *Trema* 2010, p. 378-387; en P.A.M. Verrest, 'De invloed van het Handvest op het Nederlandse strafrecht', in: J.H. Gerards e.a., *Waarde, werking en potentie van het EU-Grondrechtenhandvest in de Nederlandse rechtsorde* 2024, p. 135-221. Zie voor de belangrijkste rechtsbronnen *T&C Internationaal Strafrecht* alsmede het deels becommentarieerde Handvest van de grondrechten van de EU. h. **Overige wetten en regelingen.** Hier kunnen, zonder volledig te zijn, worden genoemd: Invoeringswet Wetboek van Strafvordering, Wet overdracht tenuitvoerlegging strafvonnissen, Overlevingswet, Algemene termijnenwet, Eedswet 1971, Wet tarieven in strafzaken, Gratiwet, de Algemene wet op het binnentreden en de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden. Naar huidig inzicht omvat het geschreven strafprocesrecht mede de aanwijzingen en richtlijnen van het OM, die gelden als recht in de zin van art. 79 RO. In de opvatting van het College van P-G's hebben interne instructies en handleidingen van het OM geen externe werking. De Hoge Raad beschouwt de oriëntatiepunten voor de straftoemeting voor de rechter niet als recht in de zin van art. 79 RO; HR 3 december 2002, *NJ* 2003/570. Dit oordeel is bevestigd in HR 29 maart 2011, *NJ* 2011/411.

6. Modernisering Wetboek van Strafvordering. a. Discussie over en aanpassing in de grondslagen van het Wetboek en het strafprocesrecht sinds 2000. In de periode van 2000-2004 werden in het kader van het onderzoeksproject Strafvordering 2001 vier boeken met onderzoeksresultaten gepubliceerd betreffende aanpassingen van het Wetboek van Strafvordering (zie M.S. Groenhuijsen en G. Knigge (red.), *Het onderzoek ter zitting* 2000; idem, *De inrichting van het vooronderzoek in strafzaken* 2001; idem, *Dwangmiddelen en rechtsmiddelen* 2001; idem, *Afronding en verantwoording* 2004). Deze publicaties werden gevolgd door diverse kritische reacties, waaronder het onderzoeksproject Legitieme strafvordering in het kader van de onderzoeksschool Rechten van de Mens (C.H. Brants, P.A.M. Mevis & E. Prakken (red.), *Legitieme strafvordering* 2001; alsmede C.H. Brants e.a. (red.), *Op zoek naar grondslagen: strafvordering 2001 ter discussie* 2003). **b. Programma voor wetgeving: het Algemeen kader herziening Strafvordering sinds 2003.** In oktober 2003 zond de Minister van Justitie een brief aan de Tweede Kamer met daarin voorstellen voor wijziging en aanpassing van het Wetboek van Strafvordering. Daarin zijn de resultaten van het onderzoeksproject Strafvordering 2001 en de daarover gevoerde discussie verwerkt. In de loop van de voorbije twee decennia zijn diverse onderdelen uit dit programma in afzonderlijke wetsvoorstellen neergelegd. Zo is ingevoerd een nieuwe titel voor het slachtoffer (titel IIIA van het Eerste Boek) en een nieuwe titel betreffende deskundigen (titel IIIC van het Eerste Boek). Met name de Wet versterking positie rechter-commissaris (*Stb.* 2011, 600, i.w.tr. op 1 januari 2013) en de daaraan gekoppelde afschaffing van het g.v.o. heeft grote wijzigingen in het Wetboek van Strafvordering aangebracht. Ook kan in dit verband worden gewezen op de Wet OM-afdoening (*Stb.* 2006, 330; i.w.tr. op 1 februari 2008),

waarbij de strafbeschikking als zelfstandige sanctiemodaliteit is ingevoerd. **c. Doelstellingen modernisering.** Om recht te kunnen doen aan de doelstellingen van het programma Versterking Prestaties Strafrechtketen (VPS, *Kamerstukken II* 2012/13, 29279, 165) werd een proces tot modernisering van het Wetboek van Strafvordering in gang gezet. De doelstellingen van de modernisering van het Wetboek van Strafvordering zijn kort gezegd: het voorzien in een wetboek waarin zo veel mogelijk bevorderd wordt dat een adequate justitiële reactie kan worden gegeven op strafbaar gedrag, en dat onjuiste justitiële beslissingen zo veel mogelijk worden voorkomen. Daarbij dient zo goed mogelijk geborgd te zijn dat het onderzoek in een strafzaak vanaf het begin zowel zorgvuldig als voortvarend plaatsvindt, met inachtneming van de (grond)rechten van de burger. Meer specifiek beoogt de wetgever met de modernisering van het wetboek een duidelijke en evenwichtige regeling van de bevoegdheden en procespositie van de verschillende deelnemers aan de strafrechtspleging; facilitering van een digitaal strafproces; vereenvoudiging van het voorbereidend onderzoek en de regeling van de opsporingsbevoegdheden; stroomlijning van procedures in het voorbereidend onderzoek, de berechting en de tenuitvoerlegging, waarbij gekeken wordt naar reductie van administratieve lasten; en verkorting van doorlooptijden waarbij de verantwoordelijkheid van de procesdeelnemers voor een voortvarende procesgang wettelijk wordt vastgelegd en het onderzoek zoveel mogelijk wordt afgerond vóór de inhoudelijke behandeling ter terechtzitting. Voor de fase van het hoger beroep houdt dit in dat de appelprocedure zich concentreert op de aangevoerde bezwaren tegen de beslissing in eerste aanleg, waarbij de rechter echter wel onbeperkt bevoegd blijft in te grijpen indien hij een beslissing in eerste aanleg niet juist acht. Meer algemeen is het doel te voorzien in een wetboek dat systematisch van opzet is, het toepasselijke recht weerspiegelt, een logische indeling kent en inzichtelijk is voor de burger. De zogenoemde Contourennota (zie onder d) gaf een overzicht van de belangrijkste wijzigingsvoorstellen. Voorop stond dat de uitgangspunten en beginselen van de Nederlandse strafvordering niet zouden worden gewijzigd. Voorts moest het wetboek (zoveel mogelijk) techniekonafhankelijk en toekomstbestendig zijn. De wijzigingsvoorstellen kenmerken zich door een beweging naar voren: het voorbereidend onderzoek neemt in verhouding tot het onderzoek ter terechtzitting in gewicht toe, onder meer door het zo vroeg mogelijk horen van getuigen. Een ander belangrijk aandachtspunt is de te ver doorgeschoten administratieve belasting vanwege verplichtingen die geen toegevoegde waarde hebben, maar wel het opsporingsproces sterk belasten. Dat gebeurt bijvoorbeeld doordat de politie herhaaldelijk dezelfde informatie moet aanleveren in één onderzoek. In de nieuwe opzet is daar rekening mee gehouden en worden overbodige regels geschrapt. **d. Proces van de modernisering van het Wetboek van Strafvordering.** De Contourennota modernisering Wetboek van Strafvordering en de wetsvoorstellen tot vaststelling van de onderscheiden Boeken werden vanaf februari 2017 in consultatie gegeven. Medio 2020 werd een ambtelijke versie van het nieuwe Wetboek gepubliceerd. De Commissie implementatie nieuw Wetboek van Strafvordering (Commissie Letschert) kon zich vinden in het belang van een nieuw wetboek. Zij wees wel op het belang van financiering van de advocatuur en de rechtspraak en van digitalisering van de strafrechtketen. Voorts werd een Innovatiewet Strafvordering tot stand gebracht (*Stb.* 2022, 276; i.w.tr. op 1 oktober 2022), waarin wordt voorzien in een wettelijke basis om door middel van een aantal pilotprojecten de nodige praktijkervaring op te doen met een aantal voorgenoemde maatregelen (zie daarover het commentaar op Vierde Boek, Titel X van het huidige Wetboek van Strafvordering). Het wetsvoorstel voor het nieuwe wetboek en de toelichting daarop zoals deze aan de Raad van State zijn voorgelegd waren niet volledig hetzelfde als de ambtelijke 2020-versie die eerder openbaar werd gemaakt. Op 16 mei 2022 werd het advies van de Raad van State gepubliceerd, <https://www.raadvanstate.nl/actueel/nieuws/mei/advies-nieuw-wetboek-van-strafvordering/>. Op 23 maart 2023 is het wetsvoorstel voor een nieuw Wetboek van Strafvordering vervolgens ingediend bij de Tweede Kamer (*Kamerstukken II* 2022/23, 36327, 1-3). In maart 2025 is het wetsvoorstel door de Tweede Kamer aangenomen. Zie voor het gewijzigd voorstel van wet zoals dat thans voorligt in de Eerste Kamer *Kamerstukken I* 2024/25, 36327, C. Daarnaast is er in mei 2024 een concept gepubliceerd van de Eerste aanvullingswet nieuw Wetboek van Strafvordering, waarin voorstellen zijn opgenomen voor enkele aanvullende onderwerpen die op een later moment aan het nieuwe wetboek zullen worden toegevoegd. Zie voor een schets van de actuele stand van zaken en het vervolgproces de tiende voortgangsrapportage wetgevingsprogramma nieuw Wetboek van Strafvordering (*Kamerstukken I* 2024/25, 29279, AA). **Literatuur.** De hoeveelheid beschikbare literatuur over de modernisering is overvloedig. Zie onder meer de website Platform Moderni-

sering Strafvordering (van Uitgeverij Boom) en het Tijdschrift Modernisering Strafvordering. Dit tijdschrift is een geactualiseerde bundeling van bijdragen die eerder op het Open Access-platform www.moderniseringstrafvordering.nl verschenen.

Artikel I

Worden vastgesteld de navolgende bepalingen welke zullen uitmaken het Wetboek van Strafvordering.

[15-01-1921, Stb. 14, i.w.tr. 01-01-1926]

TITEL I
Strafvordering in het algemeen

EERSTE AFDEELING
Inleidende bepaling

Artikel 1

Strafvordering heeft alleen plaats op de wijze bij de wet voorzien.
[30-07-1925, *Stb.* 343, i.w.tr. 01-01-1926]

[Legaliteit]

1. Algemeen. a. Heerschappij van de wet. Deze bepaling geeft uitdrukking aan de erkenning van het legaliteitsbeginsel voor het formele strafrecht. Deze waardering van de heerschappij van de wet blijkt ook uit hoofdstuk 1 van de Grondwet, dat inbreuken door de overheid op de grondrechten van de burger slechts toelaat bij (of krachtens) de wet. Ook andere bepalingen, zoals de art. 89, 107 en 113 Gw, art. 7 en 8 EVRM en art. 17 IVBPR, onderstrepen het belang van de wet voor de strafrechtspleging. **b. Verband met doelen strafproces.** Het strafprocesrecht regelt en beperkt het strafproces, dat is op te vatten als een stelsel van op elkaar betrokken activiteiten gericht op het ophelderen van mogelijk begane strafbare feiten en op de bestraffing daarvoor. Het strafprocesrecht waarborgt de mogelijkheden voor een behoorlijke opsporing, vervolging, berechting, veroordeling en tenuitvoerlegging van vonnissen. Tegelijkertijd vrijwaart het van straf en zo mogelijk van hinder voor hen die onschuldig (blijken te) zijn. De (grond)wetgever beoogt deze doelen te realiseren met behulp van 'de heerschappij van de wet'. Strafvordering op de wijze bij de wet voorzien maakt eigenrichting letterlijk onrechtmatig en verhindert onder meer dat de overheid vormen van 'standrecht' (onmiddellijke executie zonder 'vorm van proces') zou toepassen. Zie aant. 6 onder b over de wijze waarop de heerschappij van de wet in de praktijk wordt uitgewerkt.

2. Legaliteitsbeginsel. Art. 1 formuleert het legaliteitsbeginsel voor het strafprocesrecht, waarmee de bevoegdheid van de overheid tot het maken van inbreuken op de rechten en vrijheden van de burger wordt gebonden aan de wet.

3. Grondslag/functie. Het legaliteitsbeginsel, dat te herleiden is tot principes van de rechtsstaat, beoogt de rechtszekerheid te bevorderen. Het beginsel is onmiddellijk verbonden met het uitgangspunt van de rechtsstaat dat het recht de burger bescherming behoort te bieden tegen willekeur van de overheid. Zo bezien fungeert de wet voor de burger als waarborg, maar eveneens en tegelijkertijd vormt zij voor de overheid de bevoegdheidsgrondslag voor strafvorderlijk optreden. **Literatuur.** Zie J.B.H.M. Simmelink, *De rechtsstaatgedachte achter art. 1 Sv* 1987; WvSv, A.L. Melai/M.S. Groenhuijsen e.a., art. 1 Sv. In algemenere zin: J. de Bosch Kemper, *Wetboek van Strafvordering, deel I* 1840, Inleiding; G.E. Mulder, 'Geen strafproces zonder wet', in: Th.W. van Veen, *Strafrechtspleging onder spanning. Gedachten over het functioneren van ons strafproces* 1981, p. 9 e.v.; G.J.M. Corstens, 'De wet als bron van strafprocesrecht', in: J. Rammelink, *Naar eer en geweten* 1987, p. 93 e.v.; J.F. Nijboer, *De doolhof van de Nederlandse strafwetgeving* 1987, p. 107 e.v.; R. Foqué/A.C. 't Hart, *Instrumentaliteit en rechtsbescherming* 1990; C.P.M. Cleiren, *De openheid van de wet, de geslotenheid van het recht* 1992; P.A.M. Mevis, *Constitutioneel strafrecht* 1998; K. Rozemond, *Strafvorderlijke rechtsvinding* 1998; M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Afronding en verantwoording, Algemeen deel, paragraaf 2. Onderzoeksproject Strafvordering 2001* 2004; F. Kristen, 'Het legaliteitsbeginsel in het strafrecht', AA 2010, p. 641-645; R. Stijnen, *Rechtsbescherming tegen bestraffing in het strafrecht en het bestuursrecht* 2011; E. Bauw e.a., *Togadragers in de rechtsstaat* 2016; M.J. Borgers, 'De communicatieve strafrechter', *preadvies NJV* 2011; en Corstens/Borgers & Koopmans, *Het Nederlands strafprocesrecht* 2021/II.

4. Strafvordering en strafrecht. a. Algemeen. De wetgever heeft beoogd de realisering van het idee van legaliteit voor het gehele strafrecht — met inbegrip van de strafrechtspleging — zeker te stellen door een complementaire structuur van bepalingen, verwerkt in zowel het Wetboek van Strafvordering als in het Wetboek van Strafrecht. Allereerst is er de materieelstrafrechtelijke tegenhanger van art. 1, neergelegd in art. 1 Sr (en art. 16 Gw). Vervolgens bevatten beide wetboeken sleutelbepalingen (zie onder b en c) die tezamen de gebondenheid aan de wet waarborgen. **b. Wetboek van Strafvordering.** De rechter mag uitsluitend een door de wet bepaalde straf opleggen (art. 351 in samenhang met art. 9a Sr), ter zake van een door de wet strafbaar gesteld feit (art. 350: kwalificatiebeslissing). Het gebruik van strafvorderlijke bevoegdheden en dwangmiddelen is in de regel gebonden aan de voorwaarde dat er sprake is van een verdenking van enig — bij wet — strafbaar gesteld feit (art. 27). Ook in gevallen waarin het Wetboek van Strafvordering een minder zware eis stelt, zoals in art. 126o en 126zd, blijft de noodzakelijke band met een door de wet strafbaar gesteld feit overeind. **c. Wetboek van Strafrecht.** Strafbaarstelling geschiedt alleen bij wet (art. 1 jo. art. 91 Sr). De op te leggen straffen (en maatregelen) zijn vastgesteld bij wet (art. 9 in relatie met 1 jo. art. 91 Sr). **d. Legaliteit/opportunititeit.** Het legaliteitsbeginsel omvat naar de door de Nederlandse wetgever gegeven uitwerking geen verplichting tot vervolging en bestraffing; zie bijvoorbeeld in het Wetboek van Strafrecht art. 9a Sr (rechterlijk pardon) en in het Wetboek van Strafvordering de art. 167 en 242 (het opportuniteitsbeginsel). Zie hierover uitgebreid het commentaar op art. 167 en het commentaar op art. 242.

5. Normadressaat. Art. 1 richt zich tot de wetgever, tot de rechter en tot de andere organen/functionarissen van de strafrechtspleging. Elk van deze is gehouden in de vervulling van zijn eigen (constitutioneel bepaalde) taak het primaat van de wet te eerbiedigen, te garanderen en te realiseren. Indirect richt het artikel zich ook tot de burger; het onderstreept dat de burger de gerechtvaardigde verwachting mag koesteren dat de vervolgende en bestraffende overheid zich aan de wettelijke regels houdt en niet op willekeurige gronden in zijn leven ingrijpt.

6. Inhoud legaliteitsbeginsel. a. Algemeen. De heerschappij van de wet heeft een dubbele functie: enerzijds is zij basis voor overheidsbevoegdheden, anderzijds waarborg tegen willekeurig overheids-optreden (zie aant. 3). De inhoud van het beginsel hangt samen met deze dubbele functie. **b. Formele waarborg.** Art. 1 concretiseert de uit de rechtsstaattedachte voortvloeiende consequentie dat de bevoegdheid tot het maken van inbreuken op rechten en vrijheden van de burger bij wet moet worden bepaald. De vorm en de wijze van totstandkoming van strafvorderlijke bevoegdheden wordt daartoe geregeld en beperkt in de wet. Het legaliteitsbeginsel brengt de harde eis mee dat de wet en de daarin gestelde voorwaarden moeten worden nageleefd. Leemten in de wet mogen niet worden opgevuld in die zin, dat de uitvoerende en rechterlijke macht nieuwe bevoegdheden creëren die (een vergaande) inbreuk op rechten en vrijheden van burgers impliceren. **c. Materiële waarborg.** De uitoefening van strafvorderlijke bevoegdheden is, in ieder geval wat betreft de dwangmiddelen en bijzondere opsporingsbevoegdheden, als regel gebonden aan de wettelijke voorwaarde(n) dat er sprake is van verdenking als bedoeld in art. 27. Zie voor uitbreiding van de mogelijkheden om bevoegdheden toe te passen in verband met de bijzondere opsporingsbevoegdheden en de terrorismemaatregelen art. 132a. Deze verbinding met de verdenking biedt een garantie tegen onbeperkt en als pure formaliteit toepassen van wettelijke bevoegdheden op onverschillig welke burger. De bij wet gecreëerde bevoegdheden en de regeling en beperkingen daarvan kunnen het overigens niet stellen zonder uitleg en vaak zelfs niet zonder nadere precisering en beperking (bijv. aan de hand van ongeschreven rechtsbeginselen, in deze context vaak aangeduid als beginselen van goede procesorde of behoorlijke strafrechtspleging). De rechtsstaattedachte hoeft er niet aan in de weg te staan de letter van de wet te 'lezen' naar de eisen des tijds. **Uitvoerende en rechterlijke macht.** Het legaliteitsbeginsel brengt wél met zich dat de uitleg van de wet en de aanvullingen daarop door de uitvoerende en rechterlijke macht moeten sporen met de doeleinden waartoe zij van de wetgever bevoegdheden in strafzaken kregen toegekend. Zie in verband met doeleinden van het strafproces ook aant. 1. **Wetgever.** Voor de wetgever brengt het legaliteitsbeginsel mee dat hij uiterst terughoudend moet zijn in het scheppen of uitbreiden van overheidsbevoegdheden ten laste van de constitutioneel gegarandeerde rechten en vrijheden van burgers. Tegelijkertijd echter kan men er ook een opdracht in zien om de wetgeving bij de tijd te houden. Bij optredende spanningen tussen